

AMIN MAALOUF

CRUCIADELE
VĂZUTE
DE ARABI

Traducere din limba franceză
de Giuliano Sfichi

POLIROM
2022

Cuprins

Cuvânt-înainte 9

Prolog 11

Prima parte

INVAZIA (1096-1100)

Capitolul I. Franj-ii sosesc 19

Capitolul II. Un blestemat de fabricant de platoșe.....38

Capitolul III. Canibalii din Ma'arra 59

Partea a doua

OCUPAȚIA (1100-1128)

Capitolul IV. Cele două mii de zile ale orașului Tripoli 85

Capitolul V. Un membru al rezistenței cu turban 113

Partea a treia

RIPOSTA (1128-1146)

Capitolul VI. Comploturile din Damasc.....143

Capitolul VII. Un emir la barbari 159

Partea a patra

VICTORIA

(1146-1187)

Capitolul VIII. Sfântul rege Nur ad-Din	181
Capitolul IX. Iureșul către Nil	200
Capitolul X. Lacrimile lui Saladin	221

Partea a cincea

AMÂNAREA

(1187-1244)

Capitolul XI. Imposibila întâlnire	253
Capitolul XII. Cel Drept și Cel Desăvârșit	271

Partea a șasea

IZGONIREA

(1244-1291)

Capitolul XIII. Biciul mongol	291
Capitolul XIV. „Dea Dumnezeu să nu mai pună niciodată piciorul aici!”	305

Epilog	321
------------------	-----

<i>Note și surse</i>	327
--------------------------------	-----

<i>Cronologie</i>	337
-----------------------------	-----

<i>Index</i>	341
------------------------	-----

Emirul Usama nu ezită să-i numească pe templieri „prienii mei” deoarece consideră că moravurile lor barbare s-au cizelat la contactul cu Orientul. „Printre *franji*-i – explică el – vedem unii care au venit să se statornicească printre noi și care au căutat tovărășia musulmanilor. Aceștia sunt mult deasupra celor care li s-au alăturat de puțin timp pe teritoriile pe care le ocupă.” Pentru Usama, incidentul de la moscheea al-Aqsa este „o probă de grosolanie a *franji*-ilor”. El oferă și alte exemple, culese în cursul frecventelor sale vizite în regatul Ierusalimului.

Mă găseam la Tiberiada într-o zi când *franji*-ii prăznuiau o sărbătoare de-a lor. Cavalerii ieșiseră din oraș să joace un joc cu lăncile. Luaseră cu ei două bătrâne hodorogite pe care le așezaseră la un capăt al hipodromului, pe când la celălalt se afla un porc, atârnat de un pietroi. Cavalerii organizaseră atunci o întrecere de alergare între cele două bătrâne. Fiecare înainta, însoțită de un pâlcc de călăreți ce-i stăteau în cale. La fiecare pas pe care-l făceau, cădeau, apoi se ridicau, în hohotele mari de râs ale spectatorilor. La urmă, una dintre bătrâne, care a ajuns prima, a înhățat porcul drept răsplată pentru izbânda ei.

Un emir atât de învățat și de rafinat ca Usama nu are cum să aprecieze aceste distracții bătărânești. Însă expresia lui condescendentă se transformă într-o grimasă de dezgust atunci când observă ce înseamnă justiția *franji*-ilor.

La Nablus* – povestește el –, am avut prilejul să asist la un spectacol ciudat. Doi bărbați trebuiau să se înfrunte într-o luptă neobișnuită. Pricina era următoarea: niște tâlhari din rândul musulmanilor năvăliseră într-un sat vecin, iar un agricultor era bănuit că le slujise drept călăuză. Fugise, dar fusese nevoit să se întoarcă în scurtă vreme, căci regele Foulque pusese să-i fie întemnițați copiii. „Poartă-te drept cu mine”, îi

* Oraș fondat de romani în 72 d.Hr. și numit inițial Flavia Neapolis. Se află pe teritoriul actual al Cisiordaniei (n.tr.).

cêruse agricultorul, „și îngăduie să mă mășor cu cel ce m-a învinuit”. Regele îi spusese atunci seniorului care primise satul în stăpânire: „Pune să fie adus adversarul”. Seniorul alesese un fierar care lucra în sat, zicându-i: „Tu ai să te duci să te bați în duel”. Stăpânul satului nu voia să fie ucis cumva vreunul dintre țărani lui, de teamă ca ogoarele sale să nu aibă de suferit. L-am văzut deci pe fierarul acela. Era un tânăr voinic, dar care, fie că mergea, fie că ședea, mereu voia să ceară ceva de băut. Cât despre învinuit, acesta era un bătrân curajos care pocnea din degete în semn de sfidare. Vicontele, guvernatorul din Nablus, s-a apropiat, i-a dat fiecăruia câte o sulită și un scut și a pus ca spectatorii să fie așezați în cerc împrejur.

Lupta a început – continuă Usama. Bătrânul îl silea pe fierar să dea înapoi, îl împingea către mulțime, apoi revenea către mijlocul arenei. A avut loc un schimb de lovituri atât de crunt, încât potrivnicii păreau că nu mai formează decât o singură coloană de sânge. Lupta s-a prelungit, în ciuda îndemnurilor vicontelui, care voia să grăbească deznodământul. „Mai iute!”, le striga el. În cele din urmă, pe bătrân l-au lăsat puterile, iar fierarul, profitând de experiența sa în mânuirea ciocanului, i-a dat o lovitură care l-a doborât la pământ și l-a făcut să scape sulita. Apoi s-a chircit deasupra lui ca să-i bage degetele în ochi, dar fără să izbutească, din cauza sângelui care curgea în valuri. Atunci, fierarul s-a ridicat și și-a răpus adversarul cu o lovitură de sulită. De îndată, de gâtul cadavrului a fost legată o funie, cu care a fost târât către spânzurătoare, unde a fost ridicat în ștreang. Vedeti, prin acest exemplu, ce înseamnă justiția franj-ilor!

Această indignare a emirului e cât se poate de firească, fiindcă pentru arabii din secolul al XII-lea justiția este un lucru serios. Judecătorii, cadiii, sunt personaje extrem de respectate care, înainte să dea sentința, au obligația de a urma o procedură precisă, stabilită de Coran: rechizitoriu, pledoarie, mărturii. „Judecata lui Dumnezeu”, la care occidentalii apelează adesea, li se pare a fi o farsă macabră. Duelul descris de cronicar nu este decât una dintre formele

ordaliei. O alta este proba focului. Și mai există și supliciul apei, pe care Usama îl descoperă cu oroare:

Fusese pregătit un butoi mare plin cu apă. Tânărul asupra căruia se îndreptau bănuielile a fost legat fedeleș, atârnat de spete cu o funie și îmbrâncit în butoi. Dacă era nevinovat, ziceau ei, avea să se cufunde în apă și să fie scos cu ajutorul acelei funii. Dacă era vinovat, avea să-i fie cu neputință să se afunde în apă. Când a fost aruncat în butoi, nefericitul s-a silit să ajungă până la fund, dar n-a izbutit și a trebuit să se supună rigonilor legii lor, Dumnezeu să-i osândească! Atunci, i-au trecut peste ochi o undrea de argint înroșită în foc și l-au orbit.

Părerea emirului sirian despre „barbari” nu se schimbă prea mult când acesta aduce în discuție cunoștințele lor. În secolul al XII-lea, *franji*-ii sunt foarte în urmă față de arabi în toate domeniile științifice și tehnice. Însă domeniul în care există cea mai mare distanță între Orientul dezvoltat și Occidentul primitiv este cel al medicinei. Usama observă diferența:

Într-o zi – povestește el –, guvernatorul franc de la al-Munaytirah, din Munții Liban, i-a scris unchiului meu Sultan, emirul din Shaizar, rugându-l să-i trimită un medic care să acorde îngrijiri în câteva cazuri urgente. Unchiul meu a ales un medic creștin de la noi, pe nume Thabet. Acesta a lipsit doar câteva zile, după care s-a înapoiat. Eram toți foarte curioși să aflăm cum de izbutise să-i lecuiească atât de iute pe bolnavi și l-am hărțuit cu întrebări. Thabet a răspuns: „Au fost aduși înaintea mea un cavaler care avea un abces la picior și o femeie ce se topea pe picioare. l-am pus o cataplasma cavalerului; tumoarea s-a deschis și a dat înapoi. Femeii i-am prescris o dietă ca să-i domolesc pornirile. Însă atunci a venit un medic franc și a zis: «Omul ăsta nu știe să-i îngrijească!». Și, adresându-se cavalerului, l-a întrebat: «Ce preferi, să trăiești cu un singur picior sau să le ai pe amândouă și să mori?». Cum pacientul a răspuns că mai mult își dorea să trăiască cu un singur picior, medicul

a poruncit: «Aduceți-mi un cavaler voinic cu o secure bine ascuțită». În scurt timp, am văzut sosind cavalerul și securea. Medicul franc a așezat piciorul pe un trunchi de lemn, spunându-i nou-venitului: «Dă o lovitură zdravănă de secure, ca să-l retezi!». Sub ochii mei, omul a lovit o dată, apoi, cum piciorul nu se desprinsese de tot, i-a mai dat o lovitură. Măduva din picior a țâșnit și rănitul a murit chiar în clipa aceea. Cât despre femeie, medicul franc a cercetat-o și a zis: «Are în cap un demon care e îndrăgostit de ea. Tăiați-i părul!». I l-au tăiat. Femeia a reînceput atunci să mănânce hrana lor cu usturoi și muștar, ceea ce i-a înrăutățit suferința. «Înseamnă că diavolul a pătruns în cap», a afirmat medicul lor. Și, luând un brici, i-a făcut o creștătură în formă de cruce, a descoperit osul capului și l-a frecat cu sare. Femeia a murit pe loc. Am întrebat atunci: «Nu mai aveți nevoie de mine?». Mi-au zis că nu și am venit înapoi după ce am aflat despre medicina *franj*-ilor multe lucruri care îmi erau necunoscute».

Usama este scandalizat de ignoranța occidentalilor, dar moravurile lor îl scandalizează mult mai tare: „*Franj*-ii – exclamă el – nu au simțul onoarei! Dacă unul dintre ei iese în stradă cu soția și întâlnește alt bărbat, acesta din urmă o ia de mână pe femeie și o trage deoparte să vorbească cu ea, în vreme ce soțul se îndepărtează și așteaptă ca ea să termine conversația. Dacă durează prea mult, o lasă cu cel cu care stă de vorbă și pleacă!”. Emirul e tulburat: „Gândiți-vă puțin la această contradicție. Oamenii ăștia nu au nici gelozie, nici simț al onoarei, când au atâta curaj! Totuși, curajul nu izvorăște decât din simțul onoarei și din disprețul față de ceea ce e rău!”.

Cu cât află mai multe despre occidentali, cu atât Usama își face o părere mai proastă despre ei. Nu admiră la ei decât calitățile războinice. Este de înțeles prin urmare că, în ziua în care unul dintre „prietenii” pe care și i-a făcut printre ei, un cavaler din armata regelui Foulque, îi propune să-l ia cu dânsul în Europa pe tânărul său fiu ca să-l inițieze în regulile

cavalierești, emirul declină politicoș invitația, șoptindu-și în barbă că ar prefera ca fiul lui să meargă „mai degrabă la închisoare decât în țara *franj*-ilor”. Fraternizarea cu acești străini are și ea niște limite. De altfel, faimoasa colaborare dintre Damasc și Ierusalim, care i-a oferit lui Usama ocazia nesperată de a-i cunoaște mai bine pe occidentali, se va dovedi repede a fi doar un scurt interludiu. Un eveniment spectaculos va relansa în curând războiul fără milă împotriva ocupantului: sâmbătă, 23 decembrie 1144, orașul Edessa, capitala celui mai vechi dintre cele patru state france din Orient, a căzut în mâinile atabegului Imad ad-Din Zengi.

Dacă cucerirea Ierusalimului în iulie 1099 a marcat finalul invaziei france, iar cea a Tyrului, în 1124, sfârșitul fazei de ocupație, recucerirea Edessei va rămâne în istorie ca încununarea riposte date de arabi invadatorilor și ca începutul lungului drum către victorie.

Nimeni nu prevedea că ocupația avea să fie contestată într-un mod atât de răsunător. Este adevărat că Edessa nu constituia decât un avanpost al prezenței france, însă conții ei reușiseră să se integreze pe deplin în jocul politic local, ultimul stăpân occidental al acestei cetăți cu majoritate armeană fiind Joscelin al II-lea, un bărbos mic de statură cu nas proeminent, ochi bulbucați și trup disproporționat, care nu strălucise niciodată prin curajul sau prin înțelepciunea lui. Supușii săi nu-l urau însă, mai ales pentru că era de mamă armeană, iar situația teritoriului pe care îl stăpânea nu părea deloc critică. El și vecinii lui făceau incursiuni de rutină unul pe teritoriul celuilalt, care se terminau de obicei prin armistiții.

Însă, brusc, în toamna lui 1144, situația se schimbă. Printr-o abilă manevră militară, Zengi pune capăt unei dominații france de jumătate de secol în această zonă a Orientului, obținând o victorie care îi va zdruncina pe cei puternici și pe cei umili deopotrivă, din Persia până în îndepărtata țară

a *alman-ilor*^{*}, și va constitui preludiul unei noi invazii conduse de cei mai mari regi ai *franj-ilor*.

Relatarea cea mai emoționantă a cuceririi Edessei este cea pe care ne-a lăsat-o un martor ocular, episcopul sirian Abul-Faraj Basil, care a participat nemijlocit la evenimente. Atitudinea sa în timpul bătăliei ilustrează bine drama comunităților creștine orientale din care face parte. Orașul său fiind atacat, Abul-Faraj participă activ la apărarea acestuia, dar, în același timp, simpatiile lui se îndreaptă mai degrabă spre armata musulmană decât spre „protectorii” lui occidentali, față de care nu are un respect deosebit.

Contele Joscelin – povestește el – plecase la prădat pe malurile Eufratului. Zengi a prins de veste. Pe 30 noiembrie, era sub zidurile Edessei. Soldații lui erau mulți precum stelele cerului. Toate pământurile din jurul orașului au fost acoperite de oștile lui. Au fost înălțate corturi pretutindeni, iar atabegul l-a așezat pe al său la mieznoapte de oraș, în fața Porții Ceasurilor, pe un deal ce se înălța mai sus decât Biserica Mărturisitorilor.

Deși situată într-o vale, Edessa era greu de cucerit, căci puternica sa incintă fortificată de formă triunghiulară era solid încastrată în colinele înconjurătoare. Însă, explică Abul-Faraj, „Joscelin nu lăsase nici o oaste. Nu erau decât pantofari, țesători, negustori de mătăsuri, croitori și preoți”. Apărarea va fi asigurată, în consecință, de episcopul franc al orașului, secondat de un prelat armean, precum și de cronicarul însuși, care ar fi preferat totuși o înțelegere cu atabegul.

Zengi – povestește el – le făcea întruna propuneri de pace celor asediați, spunându-le: „O, nefericiților! Vedeți doar că nu mai este nici o nădejde! Ce vreți? Ce așteptați? Aveți milă de voi înșivă, de fiii voștri, de soțiile voastre, de casele voastre! Faceți

* Germanilor. Vezi și p. 158 (n.tr.).